150 ИЗБРАНИ КАРИКАТУРИ

Райко Алексиев

албум

С ИСТОРИЧЕСКИ КОМЕНТАРИ

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

© Теодор Борисов, *автор на текстовете*
© Антон Оруш, *автор на предговор*
© Мария Венедикова, *коректор*
© Александра Младенова, *графично оформление и корица*

За корицата е използван автопортрет на Райко Алексиев
от брой 150 на списание „Смях“.

София, 2019 г.

ISBN: 978-619-7496-36-9

150 ИЗБРАНИ КАРИКАТУРИ

Райко Алексиев

албум

С ИСТОРИЧЕСКИ КОМЕНТАРИ

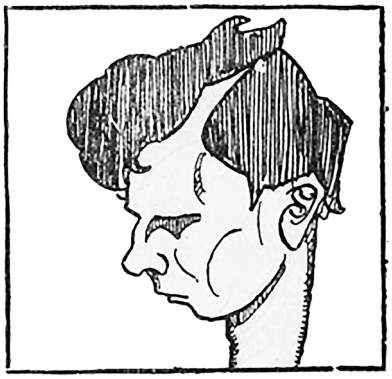

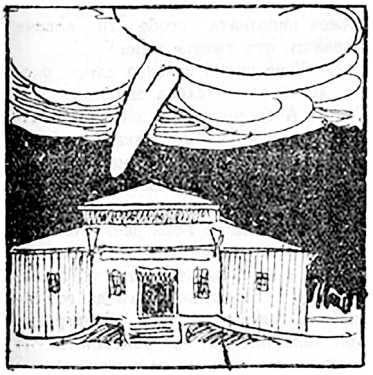

София
2019

ХУМОРИСТИЧНО-ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕНО
ГОДИШНАТА ПАНАХИДА
Щурецъ
БРОЯТЪ 2 ЛЕВА
17 XI 1859. СОФИЯ
РЕДАКТОРЪ ФРА ДЯВОЛО
ГОДИНА VIII. БРОЙ 362
ПОЛИТИЧЕСКИ КОМПАСЪ
ЗА ТЕКУЩАТА СЕДМИЦА
Дребни вести
ГОДИНА VIII. БРОЙ 359.
Барабанъ
20 ст.
12 АВГУСТЪ 1916 Г.
ИЗДАТЕЛЬ КООПЕРАТИВНА ПЕЧАТНИЦА „ГУТЕНБЕРГЪ"
БЕЛКОВСКИ 22 ТЕЛЕФ. 1494

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР – 6

СП. СМЯХ – 9

СП. БЪЛГАРАН – 23

В. ЛЮДОКОС – 39

СП. БАРАБАН – 53

В. ЩУРЕЦ – 93

ПРЕДГОВОР

Току-що се сдобихте с книга, каквато не е съставяна никога досега – албум с остроумните и интригуващи карикатури от Райко Алексиев. Неговият многостранен талант се изявява и в изобразителното изкуство, и в писаното слово, където създава запомнящи се анекдоти и фейлетони. Малко известна е и работата му в киното – през 1925 г. Алексиев снима комедията „Коварната принцеса Турандот“, като в този филм е играещ режисьор и пресъздава самия Чарли Чаплин.

Този рядък човек се ражда пред 1893 г. в Пазарджик и може би фактът, че баща му е учител, спомага Алексиев отрано да намери своя път и да запише литература в Софийския университет и изобразително изкуство в Художествената академия. 1913-а е важна година за него, защото на форума „Изложба на младите“ успява да привлече вниманието на царица Елеонора със своя творба – пейзаж. Още същата година Райко Алексиев успява да подреди пет самостоятелни изложби, а царицата купува много от платната му.

Точно тогава започва и устремният път на художника към печата. Алексиев е колкото наблюдателен, толкова и продуктивен и засипва със своите забележителни карикатури и хумористични рисунки столичните издания „Людокос“, „Смях“, „Барабан“, „Българан“... В „Людокос“ рисунките му се появяват както на първа страница, така и като илюстрации към шеговито-ироничните рубрики („Седмичен преглед“), а в много популярното списание „Аз знам всичко“ води „Карикатурната седмица“. В „българския „Таймс“ – всекидневника „Зора“ – Райко Алексиев списва друга сатирична страница – „Смях и закачки“.

Ако в началото на Първата световна война Алексиев започва да се конкурира с известния „баща на българската карикатура“ Александър Божинов, то в края ѝ той вече го изпреварва по популярност с хапливите си злободневни рисунки в „Българан“ и „Барабан“. Работи упорито, постепенно става търсен от изданията и влиятелен в художествените среди, а през 1932 г. успява да започне собствен вестник – „Щурец“. За тази цел Райко Алексиев взима заеми от няколко банки, а в редакция превръща собственото си жилище.

Новият хумористичен седмичник разсмива читателите чрез находчиви карикатури, анекдоти и смешни разкази, теми за които черпи от всички сфери на живота – вътрешна и международна политика, човешки слабости, народопсихология, различни актуални събития... Главно действащо лице е самият Алексиев, който пише огромна част от хумористичните текстове, рисува карикатурите и ръководи разпространението. „Щурец“ излиза до 8 септември 1944 г. и е сред най-четените печатни издания на своето време, достигайки тираж около 50 хил. броя.

Комичните герои от разказите и карикатурите стават запомнящи се типажи с име и характер – практичният духовник отец Тарапонтий, всезнаещият шоп Нане-Гето и оп-

равният, но все пак глуповат младеж Гуньо Гъсков. Той става най-известният комичен герой в Царство България, неговите приключения излизат във вестника седем-осем години, а малко известно е, че чрез Гуньо Райко Алексиев пръв популяризира в речта ни думата „гадже“ – от годините, когато в „Щурец“ се публикуват весело-печалните приключения на младежа с различни дами, които той нарича свои „гаджета“.

Енергичният Райко Алексиев е нарисувал хиляди карикатури и рисунки, написал е също толкова истории и ни е завещал най-разнообразно творчество, от което сме подбрали част в нашия албум. Карикатуристът намира навсякъде сюжети за следващото изображение, история, шеговит разказ – дори когато просто се разхожда из града. Алексиев е и много отдаден и талантлив и може да работи в различна обстановка. Хобито му е риболовът и когато излиза за риба, но тя не кълве, художникът разполага принадлежностите си и започва да рисува – не обича да губи времето си.

Райко Алексиев води и активен обществен живот. Той е неколкократен председател на Съюза на българските художници, създава галерия, която днес носи неговото име, а може би най-благородната му постъпка е от преломната 1944 г., когато заради бомбардировките над София неговите колеги художници са евакуирани от градовете и не могат да работят. Тогава Алексиев се застъпва за тях пред Министерството на финансите и успява да издейства 2 млн. лева, за да имат творците и семействата им с какво да живеят. Както казва самият Райко малко преди Девети септември – „На всекиго съм услужвал и съм давал с двете ръце. На никого не съм взел нищо и не съм напакостил...“. Именно затова той отказва да избяга от България, въпреки че влиятелни приятели го предупреждават, че съвсем скоро ще му се случат ужасни неща, а кумът на семейството на Алексиев – политикът Никола Мушанов – предлага да го снабди с дипломатически паспорт.

Малко след това Райко Алексиев е арестуван с обвинение, че е „враг на народа“, на 18 ноември 1944 г. е ритан и пребит до смърт в подземие на обществена сграда, а творбите му са забранени. Заради вътрешните травми от побоя художникът умира още същата вечер, а по време на заседанието на Народния съд, когато екзекуцията посмъртно е потвърдена, става да го защити един-единствен човек – колегата му Александър Жендов.

Райко Алексиев загива трагично преди 75 години, но със сигурност би се зарадвал на този албум, който обединява в един том много от разпилените по изданията негови блестящи карикатури. Като всички големи творби, и те могат да бъдат многократно възприемани, като всеки път ще ни провокират с нещо ново. Заповядайте да ги разгледате!

Антон Оруш

Редактор на списание „Смях“ е основоположникът на карикатурата в България Александър Божинов, а то излиза между 1911 и 1915 г. Привлечени са и други редактори, а самият Райко Алексиев също отговаря за списанието между 1912 и 1914 г. Публикуват се остроумни комедийни текстове, стихотворения и разбира се, сатиричните рисунки на политическа и чисто човешка тема.

Карикатурите са с цветен печат и все така остри, а централни фигури са известни чуждестранни политици.

ГЕРОЙСКА ЛЮБОВ

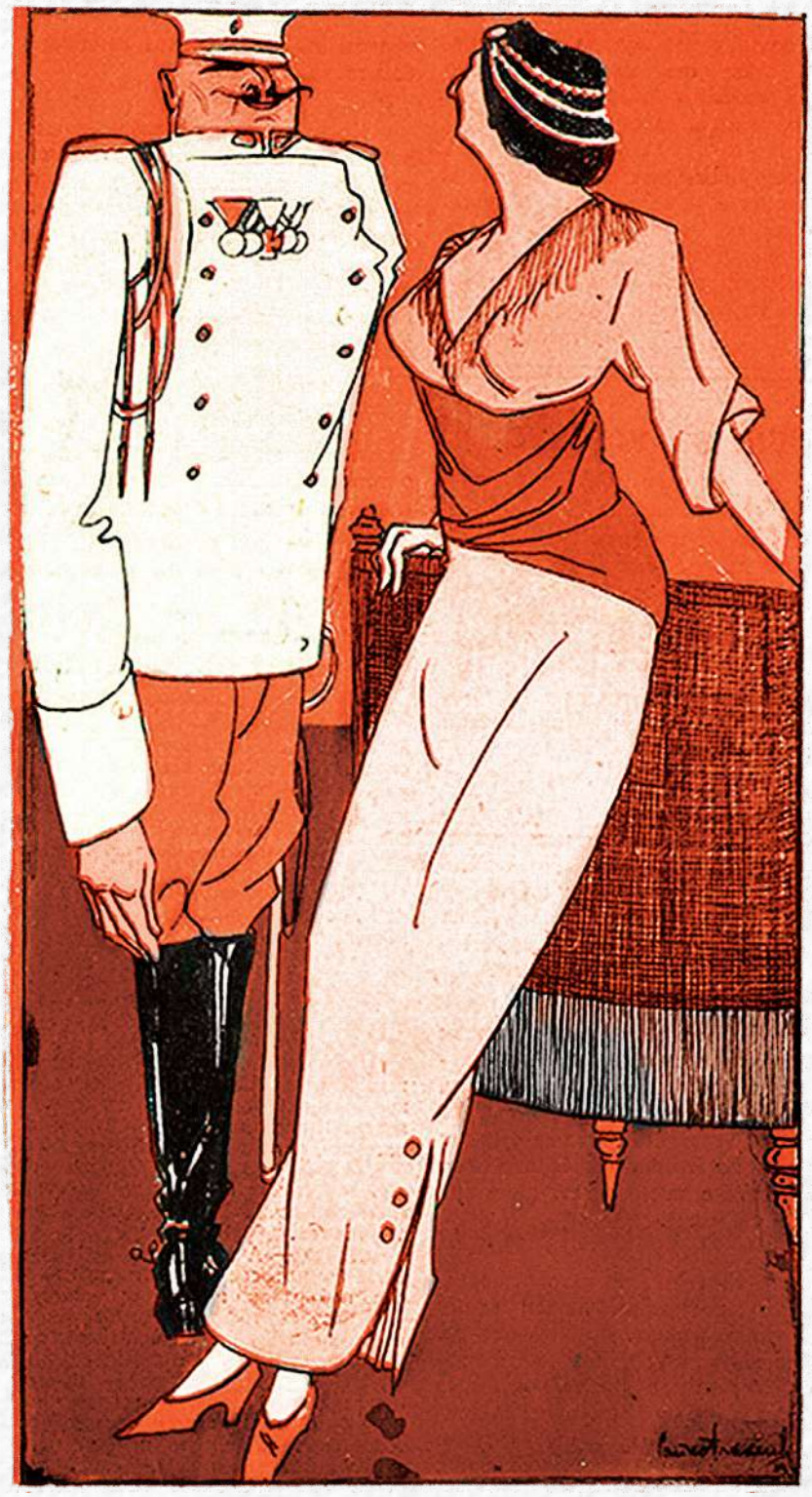

– Вярвайте, госпожице, ще избягам някъде далеч, за да не треперя от вашите очи!
– Ах, моля ви се, да не мислите, че се намирате на бойната линия?

Карикатурата показва, че смелостта на някои военни се е простирала само до тила.

ГОДИШНАТА ПАНАХИДА

16 юни: *Упокой, Господи, раба твоего…*
Данев и Гешов: *И прости прегрешения наши волни и неволни…*

В нощта на 16 срещу 17 юни 1913 г. по нареждане на цар Фердинанд Четвърта и Втора армия атакуват сръбските и гръцките войски, което се превръща в повод за започване на Междусъюзническата война. Тя завършва с поражение за България, а министър-председателят Стоян Данев и председателят на Народното събрание Иван Евстратиев Гешов могат само да наблюдават как българските надежди за присъединяване на Македония биват погребани.

АНКЕТА МЕЖДУ ЖЕНИТЕ ЗА ЕКСКУРЗИЯТА В РУСИЯ

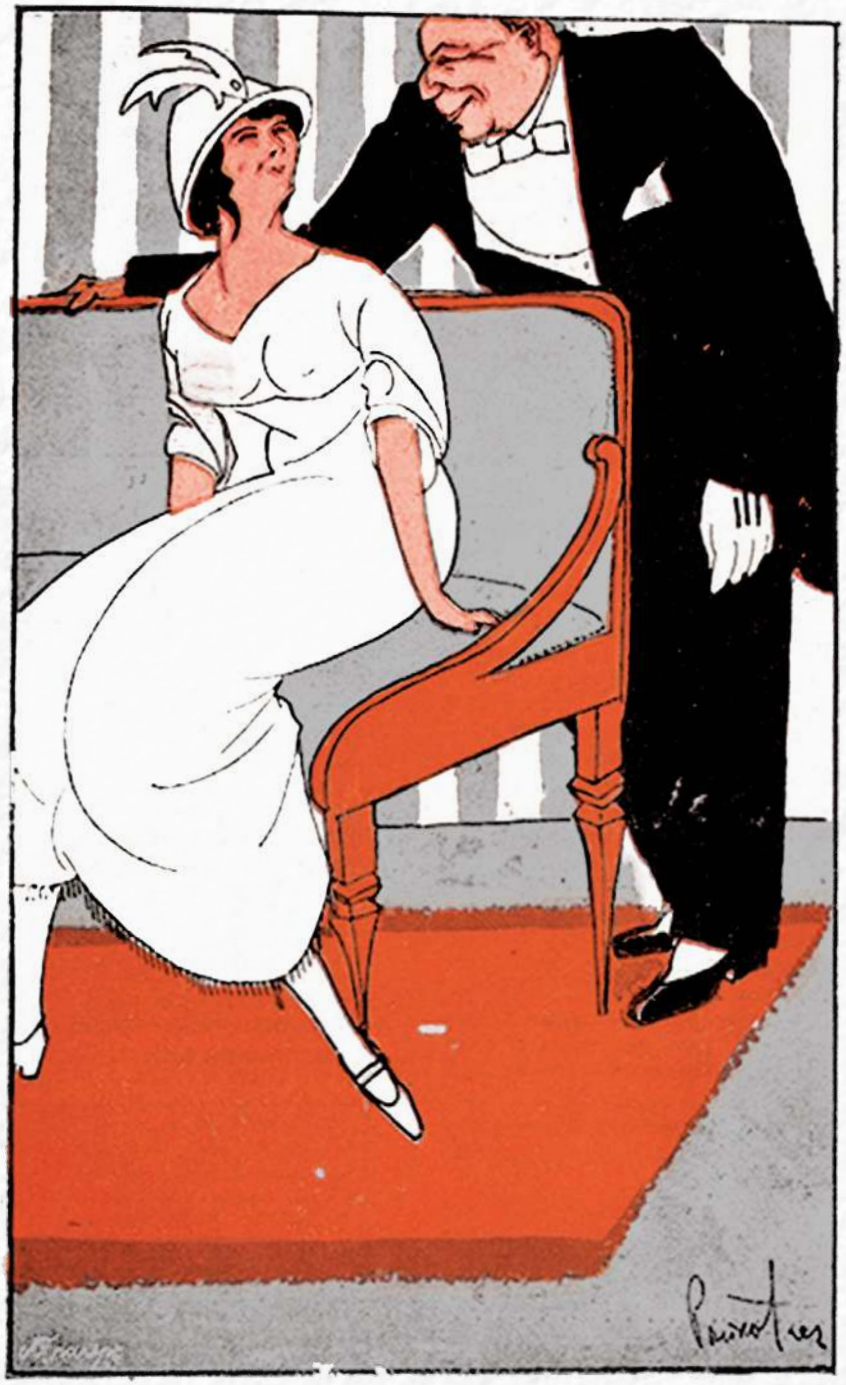

– Госпожице, какво е вашето мнение за научната екскурзия в Русия?
– Боже мой, каква е тази научна екскурзия, когато няма да видим нито един голям моден магазин!

В навечерието и началото на Първата световна война на територията на Руската империя се засилва антибългарската пропаганда от страна на останалите балкански страни. През май 1914 г. по инициатива на генералния консул в Одеса Димитър Влахов е основано Българското културно-благотворително дружество „Братство“, а българската интелигенция и славянофилски организации провеждат събития и публикуват материали в защита на страната.

СРЪБСКА СЛАВА

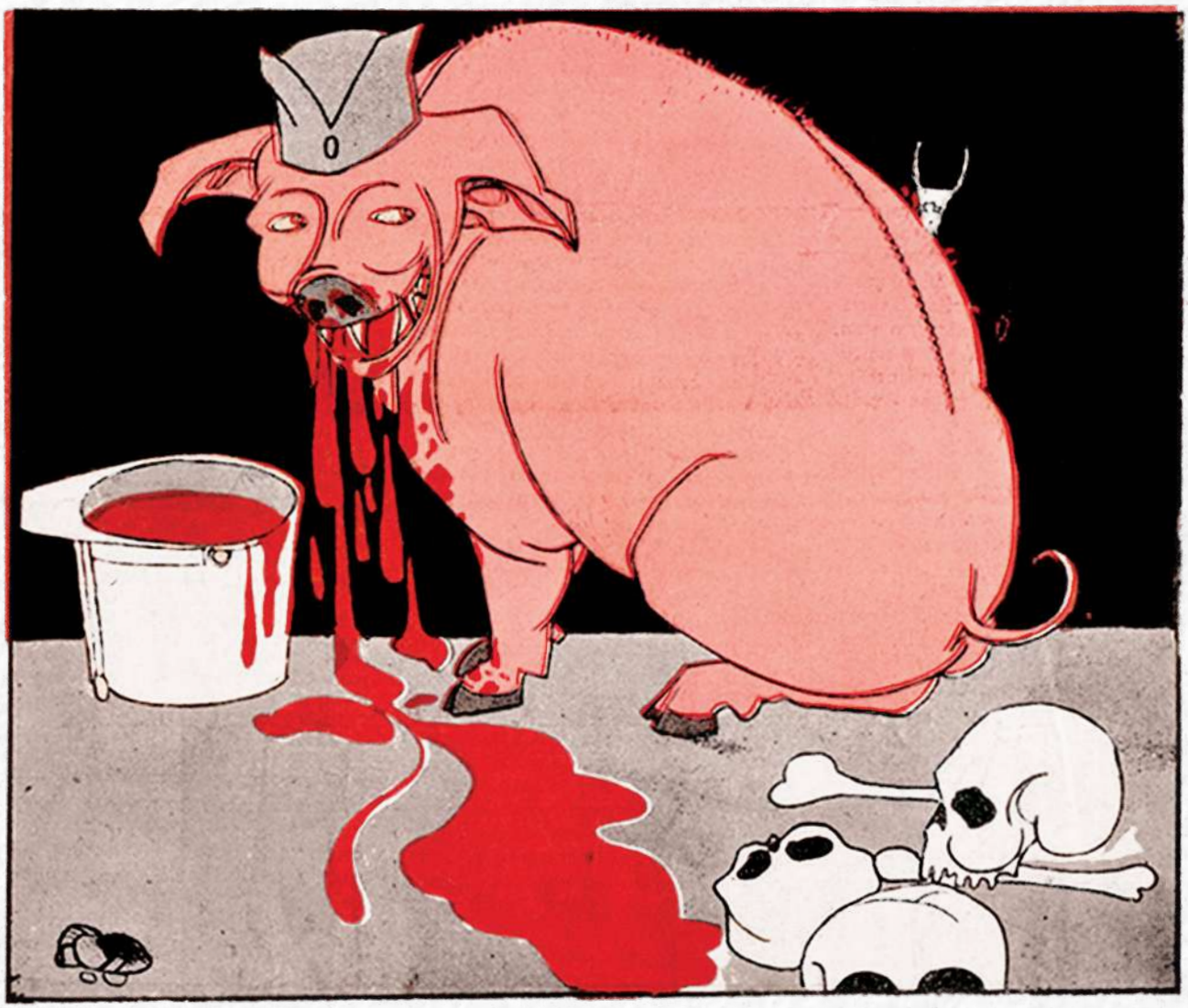

След като изпи кръвта на цяла Македония, „сръбският юнак“ не се насити и почна да лочи царска кръв...

На 28 юни 1914 г. сръбският студент Гаврило Принцип убива престолонаследника на Австро-Унгария Франц Фердинанд и неговата съпруга Софи Хохенберг в Сараево. Последвалите събития след атентата стават причина за избухването на Първата световна война.

НАРОДНИ ИЗБРАНИЦИ

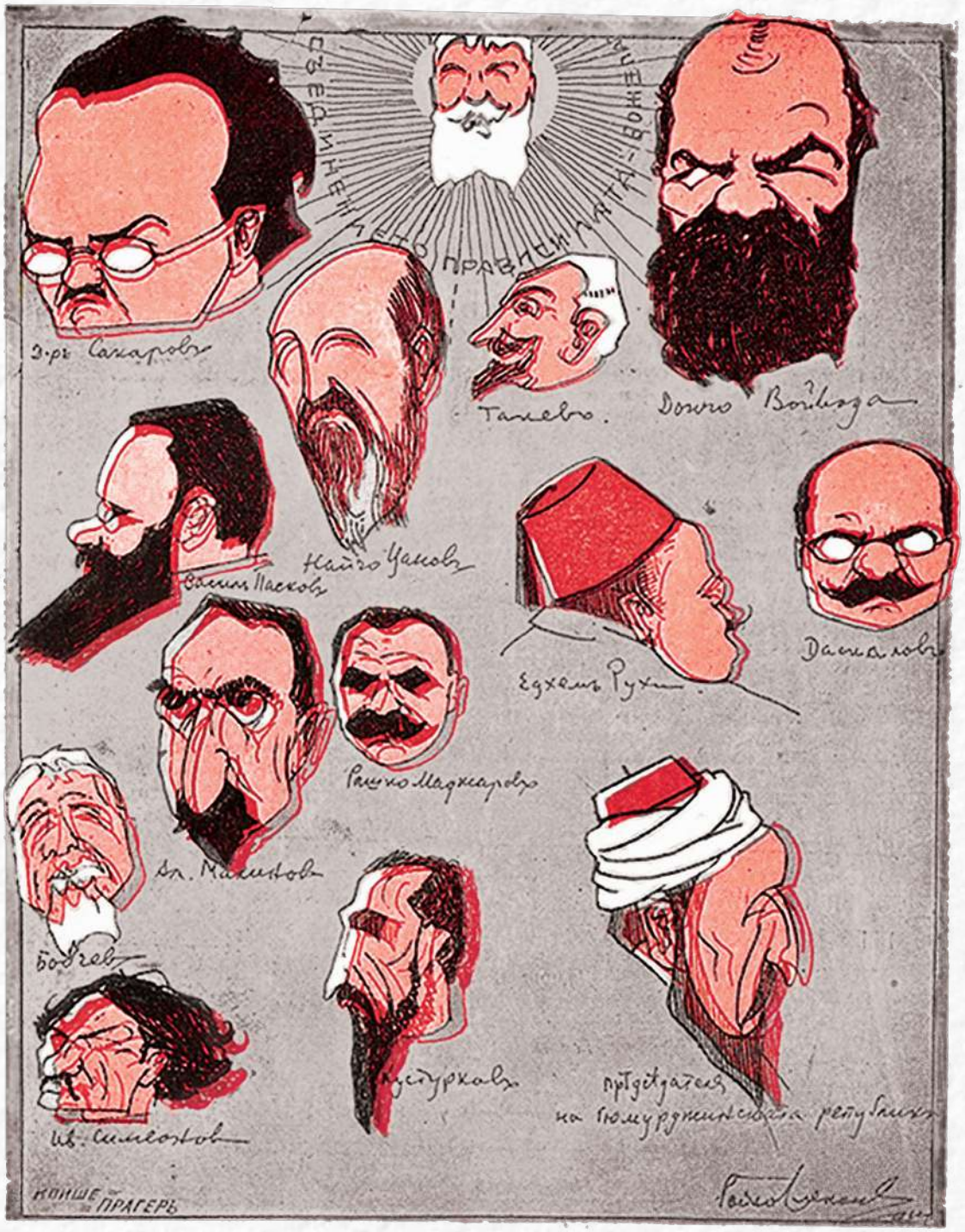

Скици, нарисувани на момента в българския парламент...

Сред нарисуваните от Райко Алексиев е и председателят на т.нар. Гюмюрджинска република Хафъз Сали. Заедно с Реуф ефенди те са начело на Независимото управление на Западна Тракия от август до октомври 1913 г., когато областта е заета от българските Осма пехотна тунджанска дивизия и Втора пехотна тракийска дивизия под общото командване на ген. Стефан Тошев.

ЗАЕМЪТ

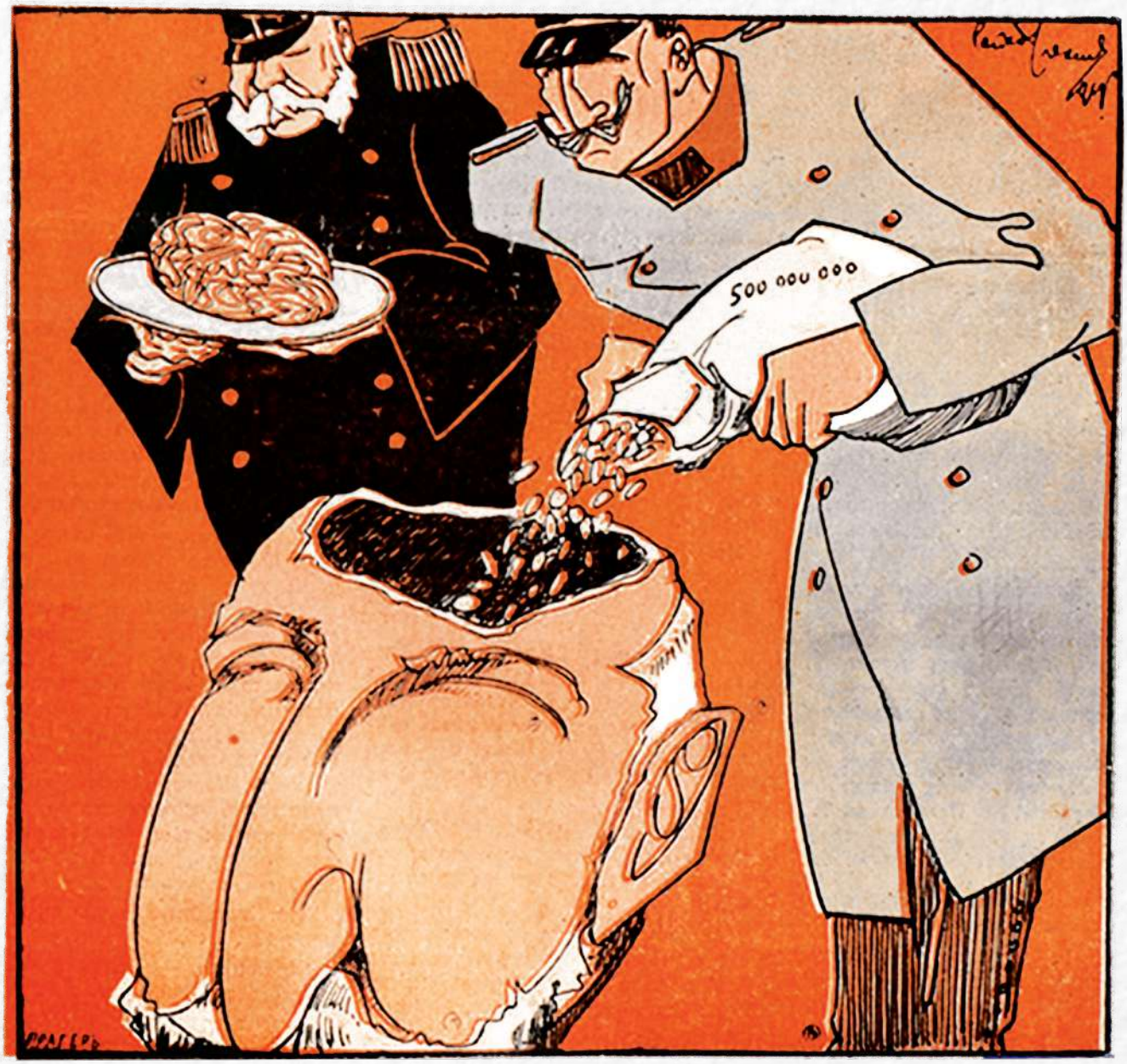

Условията не са много тежки.

На 4 юли 1914 г. правителството на Васил Радославов одобрява сключването на заем на стойност 500 млн. златни франка с берлинската банка „Дисконто-Гезелшафт“. Този ход става една от причините за все по-тясното обвързване на България с Централните сили.

ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ ЗАЕМА

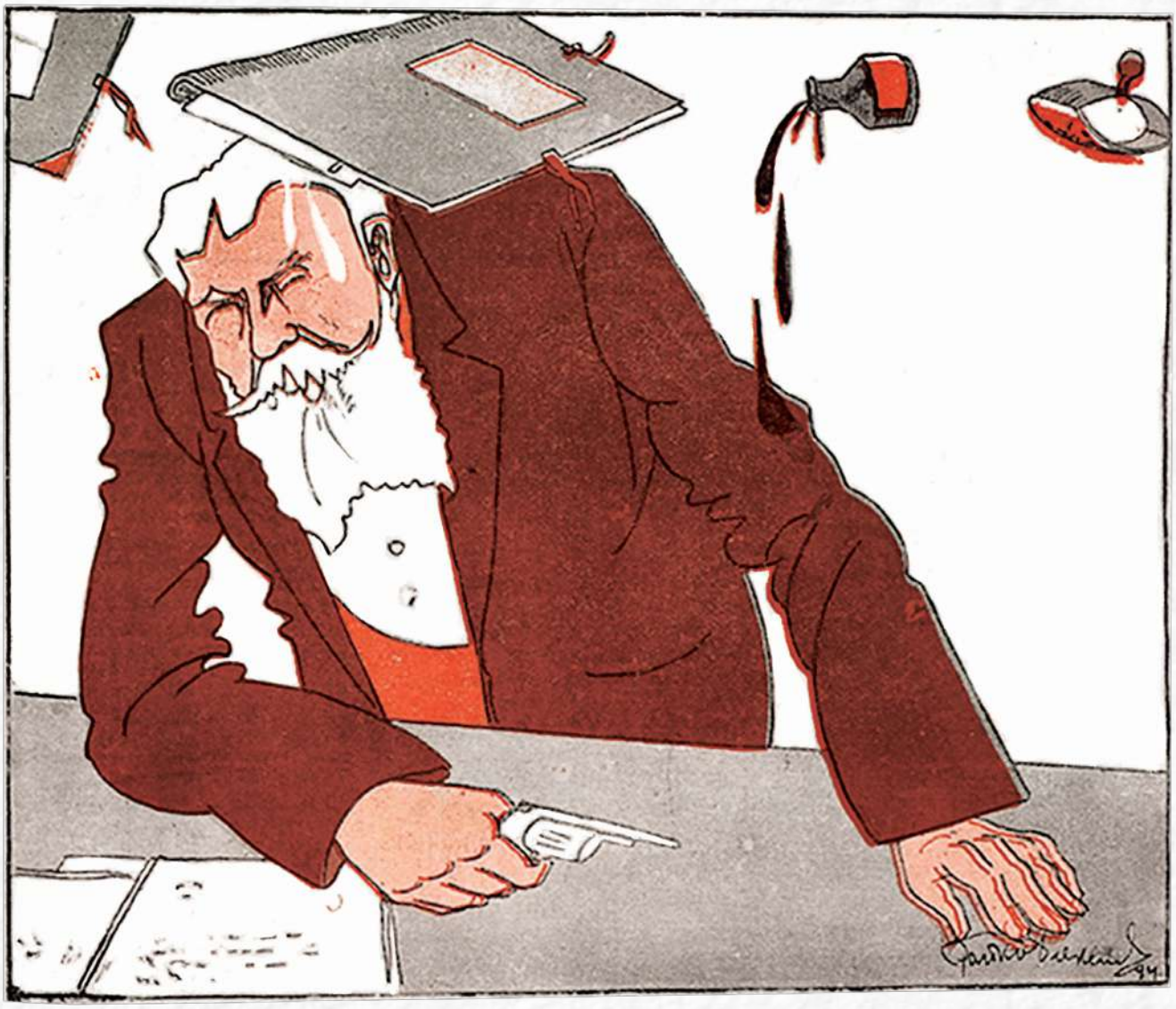

Наистина, дявол да го вземе, последствията от заема са ужасни...

Дискусиите около заема са изключително разгорещени, като по време на тях депутатът Найчо Цанов обвинява премиера Васил Радославов, че носи револвер. След дълги препирни министър-председателят бърка в джоба си и изважда своето „оръжие" – калъфа си за очила, с което успява да свали напрежението. По отношение на условията по заема гаранцията е създаване на национално дружество за експлоатация на мините Перник и Бобов дол, както и постройките по новата железопътна линия Михайлово-Хасково-Порто Лагос.

ХАРТВИГ НА ОНЯ СВЯТ

Св. Петър: *Хей, грешнико, накъде си тръгнал с това оръжие?*
Хартвиг: *Да защитавам сръбските поданици в рая.*
Св. Петър: *А... сбъркал си, тук няма шантани и кочини.*

Николай Хартвиг е един от водещите руски дипломати в началото на XX в., който е бил начело на Азиатския департамент и е заемал поста посланик в Персия (1906 – 1908) и Сърбия (1909 – 1914). Заради заеманите от него антибългарски позиции е заклеймен в страната и поради това смъртта му на 10 юли 1914 г. е посрещната от Райко Алексиев с тази карикатура.

БОРБА НА ОПОЗИЦИЯТА

Събраха се изгонените птици, доближиха се до парламентарното плашило и му казаха:
– Не забравяй: ум царува, ум робува, ум патки пасе!

Втората половина на 1914 г. е много деликатен период за правителството на Васил Радославов, тъй като редом със запазване на неутралитета на България в предстоящия военен конфликт то трябва да се справя с атаките на опозицията, включваща Народната партия, Прогресивнолибералната партия, БЗНС и БРСДП (т.с.). В края на годината поддръжници на Народнолибералната партия заплашват премиера, че ако Никола Генадиев не влезе в правителството, те ще оттеглят подкрепата си за него, което ще доведе до падането му. След намесата на цар Фердинанд спорът е решен в полза на Радославов.

ГЕРОЙСТВОТО НА ПОАНКАРЕ

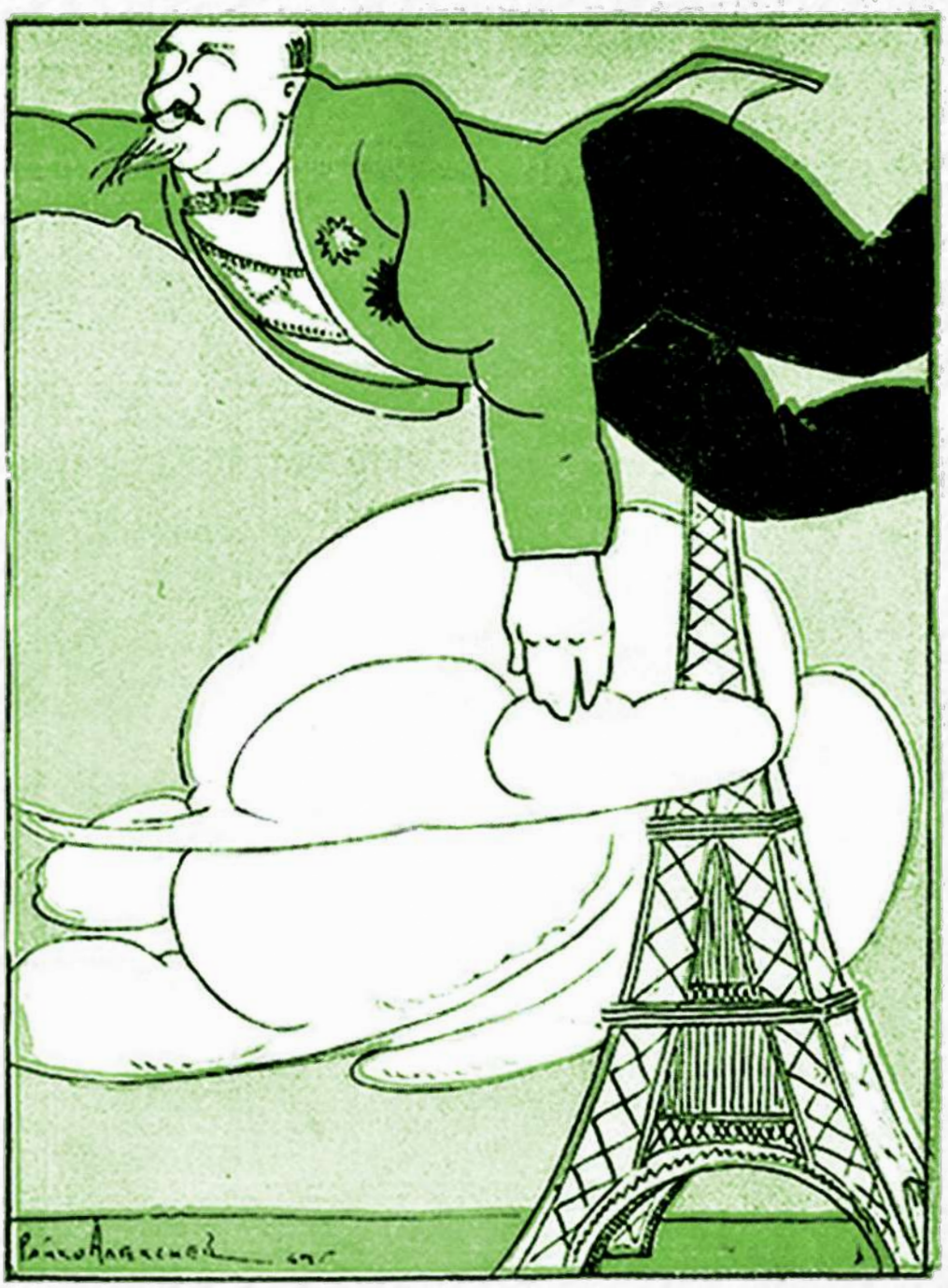

За да бдят за народното спасение, обществените власти са длъжни да напуснат Париж.
От манифеста на французите до правителството

Поанкаре: *Да бягам аз от тук, печални ми са дните.*

На 31 юли 1914 г. Германия поставя ултиматум на Франция да позволи преминаването на нейни войски през страната и да ѝ предаде крепостите Вердюн и Тул. Французите отказват и при последвалото обявяване на война от немска страна президентът Раймон Поанкаре създава доктрината за „свещения съюз, който няма да се пречупи при среща с врага“.

КАПАНЪТ НА ТАЛАТ БЕЙ

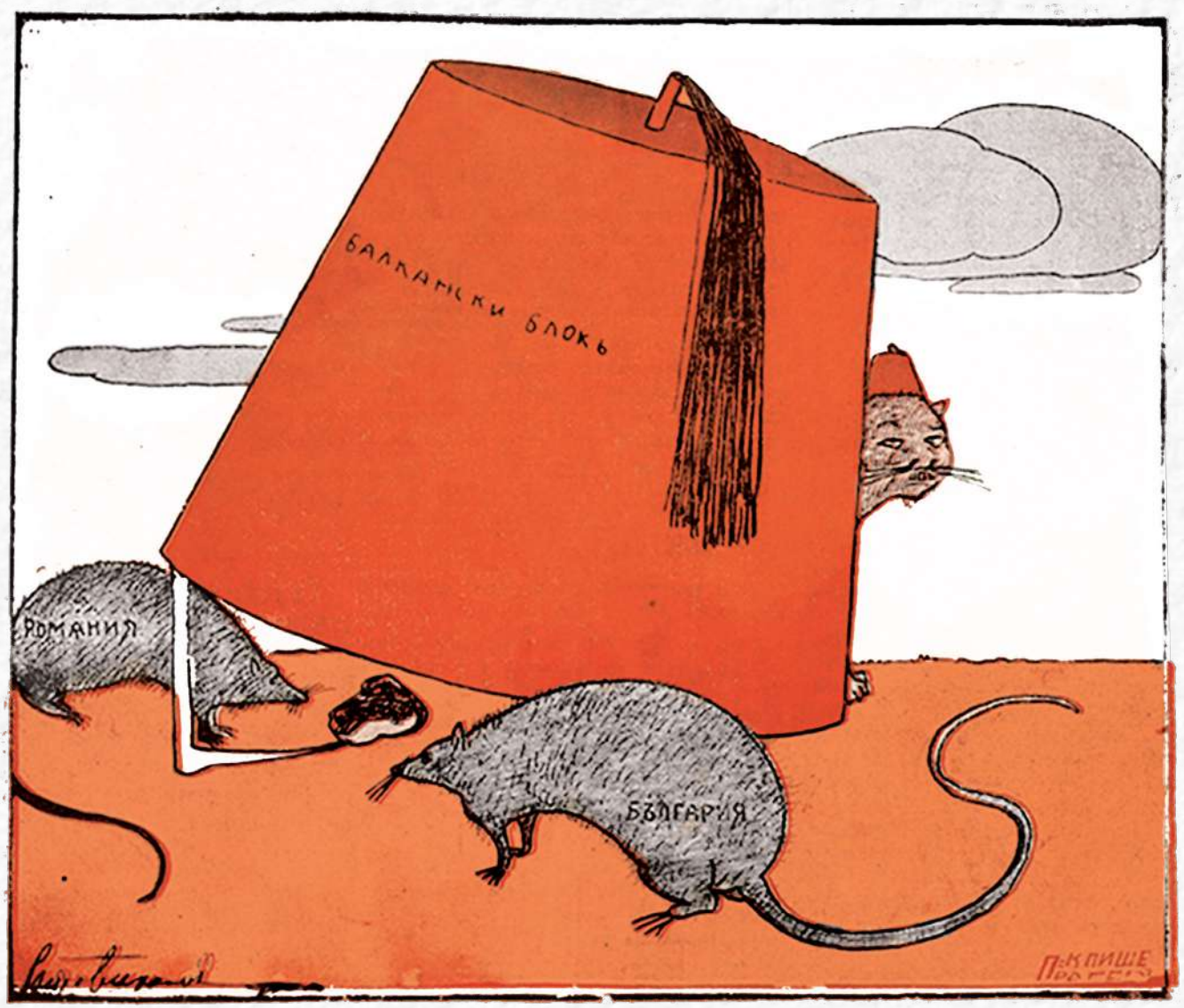

Наша маца мишки дебне,
хваща едри, хваща дребни!

Роденият в Кърджали Мехмед Талаат паша е министър на вътрешните работи на Османската империя между 1913 и 1917 г. и част от управляващия в този период триумвират заедно с Енвер паша и Джемал паша. През август 1914 г. той заминава за Букурещ на дипломатическа мисия, имаща за цел да привлече Румъния на своя страна, като по този начин бъде осигурен тилът срещу Руската империя.